

Innledning

Barn og unge i utveksling med rom, sted og sosiomaterialitet

Sissel Seim

Institutt for sosialfag, OsloMet – storbyuniversitetet

Oddrun Sæter

Institutt for estetiske fag, OsloMet – storbyuniversitetet

Tema for denne antologien er hvordan fysiske/materielle forhold ved områder og institusjoner i byen samvirker med hvordan mennesker møtes, og hvordan de deltar. Barn og unges hverdagsliv, deres muligheter til deltakelse og deres relasjoner med andre er tett sammenvevd med de fysiske eller materielle omgivelsene som er kontekst for hverdagslivet i skole, hjem og fritid, men også på arenaer (institusjoner) der samhandling med profesjonelle foregår.

Betydningen av rom, sted og materialitet for barn og unges oppvekst og levekår har de siste 10–15 årene fått økende oppmerksomhet og er internasjonalt betegnet som et eget forskningsfelt (Horton & Kraftl, 2006; Holloway & Valentine, 2000). Dette feltet fikk i 2003 et talerør gjennom tidsskriftet *Children's Geographies*. Mange studier har etter hvert utforsket hvordan rom og sted påvirker barn og unges oppvekst og deltakelse i byen og på institusjoner som skoler, barnehager, sykehus (se for eksempel: Christensen & O'Brien, 2002; Malone, 2002; Karsten, 2005; Gulløv &

Høilund, 2005). I Norge har forskningsnettverket Barn og rom¹, som startet i 2010, skapt interesse for sosiomaterielle betingelser for barn i barnehager gjennom konferanser, forskning og publisering (se Krogstad, Hansen, Høyland & Moser, 2012). Deltakere fra OsloMet er aktivt med i dette forskningsnettverket, og er også representert i antologien. I Norge er betydningen av rom og sted for barn og unge, i byen og i andre institusjoner, likevel et lite utforsket felt som vi ønsker å sette søkelys på gjennom denne tverrfaglige, vitenskapelige antologien.

I boken undersøker vi forholdet mellom barn og unge og de fysiske omgivelsene, som kan være et byområde, et kjøpesenter eller en institusjon. Sentrale spørsmål er hvordan omgivelsene er tilpasset menneskene og det som skal foregå der, hvem eller hvilke grupper som deltar, og hvilke som ikke gjør det. Den analytiske tilnærmingen i antologien er hvordan møtet mellom ulike romlige kvaliteter, som sted, arkitektur og det sosiomaterielle, spiller sammen med individer, enkeltvis og i sosiale sammenhenger (Østerberg, 1993; Lefebvre, 2000). Vi undersøker samspillet mellom personer, praksiser og de fysiske omgivelsene gjennom ulike teoretiske og metodiske tilnærminger.

Noen av spørsmålene som blir drøftet i boken, er knyttet til barn og unges bruk av generelle åpne rom og steder: Hvordan virker det fysiske miljøet, som rom og sted, inn på barns oppvekstmiljø? Hvordan bruker barn og unge byer og steds romlige og materielle strukturer? Hvem deltar, og hvordan deltar de? I hvilken grad er det fysiske miljøet åpent og inkluderende, eller ekskluderende, for barn og unges utforskning gjennom lek og annen deltakelse? Hvordan bidrar de fysiske omgivelsene med hensyn til trygghet og åpenhet, og til fysisk tilrettelegging for barn og unge med spesielle behov? Fungerer byrom, steder og sosiomaterialitet kanskje på helt uventede måter for og blant barn og unge?

Andre spørsmål er knyttet til institusjonaliserte rom og steder for barn og unge: Hvordan er institusjoner for barn og unge, som barnehager og barnevernkontorer, tilrettelagt for samvær, samarbeid, utvikling og deltakelse? I hvilken grad er de institusjonelle rom inkluderende eller ekskluderende? Er de tilrettelagt for barn og unge, eller mer tilrettelagt

¹ <https://barnehagerom.wordpress.com/about/>

for og definert av de voksne? Mer generelt kan det sies slik: Hvordan kommer ulike verdier og preferanser til uttrykk i den romlige design og organisering?

Erfaring og forskning i feltet har vist at mange institusjoner for de minste barna er spesielt dårlig tilpasset deres kroppar – det vil si rommenes design og mulighetene til «sosialitet». I mange institusjoner for barn må fortrolige samtaler ofte finne sted i åpne rom eller i rom som kan representere utrygghet og fare. Men vi ser også at barn og unge kan finne «umulige» steder interessante, og utvikle egne praksiser i ulike typer av steder og omgivelser, ofte litt på tvers av normer og fysiske vilkår, som graffiti, rullestolleker og traktorråning.

Kapitlene i boken har de fysiske omgivelsene i fokus, i samspillet med barn og unge i ulike romlige kontekster. I *Kapittel 2* presenterer redaktørene Oddrun Sæter og Sissel Seim en kort gjennomgang av teorier om det romlige, sted og sosiomateriell, om ulike teoretikere og perspektiver i dette feltet. Med «det romlige» menes her både steder, rom i konkret og abstrakt forstand (*space*) og sosiomaterialitet. Teoriene anvendes i bokens ulike kapitler, oftest i kombinasjon med annen teori som er relevant for den enkelte analyse.

Kapittel 3, skrevet av Marit Ekne Ruud, handler om hvordan ungdom fra tre forskjellige oppvekstområder i by og tettsteder opplever utenforskap på stedet de bor, og hvordan dette kommer til uttrykk på ulike måter. Forfatteren drøfter hvilke forskjellige strategier ungdom tar i bruk for tilhørighet i by og tettsteder i endring. Det handler om symbolske handlinger som utfordrer både ungdommens stedstilknytning, og det de opplever som stedenes identitet.

I *kapittel 4* undersøker Nina Rossholt byens uterom som en del av barns nærmiljø og oppvekstarena. Her er sanselige og bevegelige kvaliteter i to parker i Oslo i fokus. Hvordan parkene tas i bruk, blir drøftet og analysert innenfor en materiell-affektiv kontekst, lest i forhold til begreper om sanselige kvaliteter, glatte og stripede rom og steders kartografi.

I *Kapittel 5*, *Østkanten tar til gatene*, drøfter Bengt Andersen unges deltakelse i kollektiv handling i Oslo. Kapitlet handler om demonstrasjonene som ble utløst på grunn av den israelske invasjonen i Gaza i 2008. Noen av kommentatorene kalte dette for et opprør. Forfatteren foretar

her en mer nyansert analyse av hvorfor unge fra drabantbyene deltok i aksjonene. Han vektlegger at det er vanskelig å trekke generelle slutninger om grunnene til de unges deltakelse i denne hendelsen.

Tema for *kapittel 6, Graffiti som overskridelse av «plasslovene»* av Oddrun Sæter, er hiphop-graffiti. I fokus er graffitipraksiser på byens flater og transportmidler, de sosiale aspektene ved denne subkulturen, samt hvordan graffitien skaper endringer i byens rom. Hiphop graffiti har vært gjenstand for harde diskusjoner og kontroller i verdens byer i flere tiår og konkurrerer i dag med *street art*, dette figurative som byens myndigheter synes å akseptere mer, og det åpnes for forhandlinger mellom partene.

I *kapittel 7* utforsker Kari Opsahl hvordan unge rullestolbrukere tar i bruk kjøpesenteret som et sted for å tulle og ha det gøy, for å skape et sted for uavhengighet og mestring, og for å utfordre kjøpesenterets sosiale strukturer og gitte roller. Teorier om sosiomaterialitet og produksjon av rom brukes for å diskutere de unges kreative og utfordrende bruk av det offentlige rom; de vil være «der det skjer».

Kapittel 8 er en fortelling om en jente med funksjonsnedsettelse i skolen. Gjennom den sosiomaterielle analysen viser Wenche Bekken hvordan jentas rullestoler blir omdannet fra å være tekniske hjelpemidler til å bli leketøy som brukes i fellesskap mellom venner, og hvordan funksjonsnedsettelsen i samspill med andre blir gjort til et samtaletema. Et hovedpoeng er å belyse hvordan samvær mellom barn med og uten funksjonsnedsettelse bidrar til innsikt om funksjonsnedsettelse og gir barn erfaringer med å ta del i felleskap som rommer ulike kropper og annerledeshet.

I *kapittel 9, Hvilken betydning har barnehagens rom for dramatisk lek?*, diskuterer Anne Greve og Knut Olav Kristensen barns dramatiske lek i kontekst av rom og sted. Forskningsspørsmålet handler om hvilken påvirkning de fysiske omgivelsene kan ha på barns muligheter til dramatisk lek i barnehagen, hvor både improvisasjon, performance, kreativitet og forandring er i fokus. Møter mellom rom, materialer og barnas meningsskapning, analyseres gjennom en fenomenologisk tilnærming.

Aslaug Andreassen Becher og Randi Evenstad drøfter i *kapittel 10* hvordan materialitet, kropp og pedagogikk er aktører som spiller sammen i barnehagens rom. De beskriver prosesser fra planlegging og

byggefase til bruk av nye barnehager. Forskningsspørsmålet i dette kapitlet handler om hvordan den nye materialiteten samspiller med pedagogisk arbeid og barnas og personalets kropp. Utvalget av barnehager er lite, men studien kan likevel indikere noen kritiske faktorer i slike prosesser.

I *kapittel 11* drøfter Sissel Seim hvilken betydning rom og sted har for barn og unges muligheter til deltakelse i barnevernets praksis. Kapitlet tar utgangspunkt i analyse av barnevernets steder, basert på sosiomaterielle og romlige teoretiske perspektiver. Hun konkluderer med at de materielle betingelsene i barnevernet bidrar til å hindre barn og unges muligheter til deltakelse, og diskuterer om endringer i fysiske omgivelser vil gi bedre muligheter for barn og unge til å opptre som deltakende aktører i kontakten med barnevernet.

Referanser

- Barn og rom. Hentet 16.9.2017 fra <https://barnehagerom.wordpress.com/about/>
- Christensen, P. & O'Brien, M. (2002). *Children in the City: Home, Neighbourhood and Community*. London: Routledge Falmer.
- Gulløv, E. & Højlund, S. (2005). Materialitetens pædagogiske kraft – Et antropologisk perspektiv på børneinstitutioner. I K. Larsen (red.), *Arkitektur, krop og læring* (s. 21–41). Hans Reitzels Forlag: København.
- Holloway, S.L. & Valentine, G. (red.) (2000). *Children's Geographies. Playing, living, learning*. London: Routledge.
- Horton, J. & Kraftl, P. (2006). What Else? Some More Ways of Thinking and Doing «Children's Geographies». *Children's Geographies*, 4(1), 69–95.
- Karsten, L. (2005). It all used to be better? Different Generations on Continuity and Change in Urban Children's Daily Use of Space. *Children's Geographies*, 3(3), 275–290.
- Krogstad, A., Hansen, G.K., Høyland K, Moser, T. (red.) (2012). *Rom for barnehage. Flerfaglige perspektiver på barnehagens fysiske miljø*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lefebvre, H. (2000) [1974]. *The Production of Space*. Malden, Oxford and Victoria: Blackwell Publishing.
- Malone, K. (2002) Street life: youth, culture and competing uses of public space. *Environment & Urbanization* 14(2).
- Østerberg, D. (1993). *Fortolkende sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget. Det blå bibliotek.

